

Medgyesi Konstantin

Tizenhét perc, ami megtörte Grósz Károly karrierjét

„Grósz Károly egyenesen a szegedi tv-stúdióba ment, a delegáció tagjai a megyei pártbizottságra. Grósz interjúját itt hallgattuk meg. Egybehangzó megállapításunk az volt, hogy rettenetes. Hátborzongató volt szinte minden szava.”
(Szűts Pál bukaresti magyar nagykövet)

„Ez teljes elképedést váltott ki a magyar közvéleményben, mivel magyarázkodásnak tűnt. Az interjút én nem politikus felségemmel, Sáfár Anikó színésznővel néztem végig. A befejezés után Anikó csak ennyit mondott: Tè, ez megadta magát a Ceaușescunak.”
(Berecz János)

„Még Kádár János is megjegyezte, hogy kevesebb is elég lett volna nyilatkozatomban a »„kedves vendéglátóink” < kifejezésből. Az én nyilatkozatomat azonban az a remény diktálta, hogy mindannak, ami Aradon történt, pozitív folytatása lesz. Tévedtem. És a mából visszanezve ma már másképp nyilatkoznék. De hát ami megtörtént, megtörtént, s mint mondtam, a történelem dolga a történetek felett ítélkezni.”
(Grósz Károly)

1988. augusztus 28-án Grósz Károly tárgyalóasztalhoz ült Nicolae Ceaușescuval; a megbeszélés eredménye közismert: „Arad” a sikertelenség szinonimájává vált.⁴ A közvélemény akkor szembesült a fiaskóval, amikor Grósz vasárnap este 10 óra után Szegeden interjút adott a Magyar Televíziónak.⁵ A felnőtt népesség 46%-a nézte a késő esti beszélgetést.⁶ Az interjút követő napokban elvégzett közvélemény-kutatás adatai szerint a megkérdezettek 80%-a eredménytelennek ítélte az aradi csúcstalálkozót.⁷

A tárgyalások után közvetlenül – gyors hírforrások nélkül – a magyar közvélemény még nem érzékelhette a találkozó kudarcát. Amikor „A Hét” című televíziós

1. Szűts, 1998: 158.

2. Berecz, 2006: 127.

3. Hovanyecz, 1991: 47.

4. A tárgyalások külpolitikai, diplomáciatörténeti háttéréről: Földes, 2007.

5. Az interjú szó szerinti forrásközlése: Medgyesi–Sólyom, 2019.

6. Forró–Havas, 1988: 29.

7. A Magyar Közvéleménykutató Intézet adatai, 1989: 694.

műsorban elhangzott, hogy Romániából visszaúton a főtitkár megáll Szegeden interjút adni a Magyar Televíziónak, a csongrádi megyeszékhelyre vezető út mentén, illetve az MTV szegedi stúdiójánál spontán, nem hivatalosan szervezett, kifejezetten lelkes, több száz főből álló tömeg fogadta a miniszterelnököt. Az emberek ekkor még – de már csak egészen rövid ideig – Grósz Károlyban a bátor, dinamikus, határozott államférfit látták (akarták látni), aki felvállalta a kegyetlen diktátorral való kockázatos párbeszédet, a közvetlen politikai konfliktust.

„Vasárnap este, amikor elterjedt a hír, hogy Grósz Károly Szegeden interjút ad a helyi tévének, gyülekezni kezdtek az emberek az épület előtt. Végül több százán álltak ott: várták a híreket. Mint sokan mások, reméltek valami jót” – írta korabeli tudósításában a *Magyar Nemzet*.⁸

A polgárok valami „jót” reméltek, de az interjú nyilvánvalóvá tette: Grósz kudarcot vallott, s olyan közéleti és kommunikációs vereséget szenvedett, amely helyrehozhatatlan károkat okozott a politikus megítélésében. A közvélemény ettől a jelképes pillanattól kezdve már nem az erőskezdő, dinamikus vezetőt látta benne, hanem egyre inkább tehetetlen figurának tekintette, aki gyenge, és képtelen keményen fellépni az ellenérdekelt politikai szereplőkkel. Grósz Károly „Arad” előtt politikai értelemben rendre győzött; az aradi kudarc után viszont sorra veszíti el a közéleti csatákat. A miniszterelnök-pártfőtitkár az „Aradot” követő szegedi interjú után lejtőre kerül, ahonnan nem volt visszaút.⁹ A Ceaușescuval folytatott tárgyalás összességében 450 percig tartott, a szegedi interjú mindösszesen 17 percig.

Grósz Károly politikai imázsa az aradi találkozó előtt

„Ember a talpán” (?)

A fordulatokkal teli viharos magyar történelemben is lényegében példa nélkül áll az eset, hogy egy vezető politikus imázsa ilyen rendkívül rövid – akár percekben számolható – idő alatt omoljon össze. Ahhoz hogy kellőképpen megértsük a Grósz-brand romba dőlésének jellegzetességeit, vázolnunk kell a korábbi kép összetevőit. Akkor járunk el helyesen, ha először kifejezetten 1988. augusztus 28., vagyis „Arad” előtt született források segítségével próbáljuk felvázolni Grósz kommunikációs karakterét és imázsát.

Király István irodalmár-kultúrpolitikus naplójának 1985. május 31-i bejegyzésében olvashatunk az akkor még országos ismertség előtt álló, a budapesti pártbizottságot vezető Grósz Károlyról. A naplószöveg megőrizte az első benyomás hangulatát: *„rokonszenves az ember: határozott, ugyanakkor emberi, s ami a legfontosabb, mer*

8. *Magyar Nemzet*, 1988. augusztus 30.

9. Tanulmányomban nem diplomáciatörténeti dimenzióból, hanem kifejezetten Grósz Károly politikai karrierje, közéleti mozgásterére szempontjából elemzem a történéseket.

önmaga lenni. *Mer önálló, saját érdekű politikát folytatni.*”¹⁰ Ezek voltak tehát Király első gondolatai Grószról. E kezdeti pozitív vélemény alaposan megváltozik majd, de erről később.

Grósz Károly pártfőtitkári megbízatása után a CIA elkészítette a vezetői profilját. A hírszerzői elemzés szerint Grósz „dinamikus, energikus” személyiség, aki hajlandó nehéz döntéseket meghozni.¹¹ A Reuters hírügynökség az új főtitkárt „szívélyes mosolyú, de éles fogú” politikusként jellemezte. A portréban egy magas rangú magyar tisztségviselőt idéztek, aki szerint Grósz „ember a talpán”. A Reuters 1988. május 23-i összefoglalójában arra hívja még fel a figyelmet, hogy Grósz egyenes és precíz beszédstílusa elüt az idősebb magyar kommunistákétól.¹² Az olasz *Il Tempo* szerint Grósz korszerű vezető, aki „fesztelenséggel mozog” az országhatárokon kívül is, s könnyedén válaszol akár a nyugati újságírók kérdéseire is.¹³ „Alacsony, vékony ember, átható pillantású. Az a híre, hogy következetesen pragmatikus politikus”¹⁴ – írta Grószról 1988 nyarán a *New York Times*.

A *Christian Science Monitor*¹⁵ amerikai napilap Gorbacsov és Grósz személyiségét próbálta összehasonlítani: mindkettő 57 éves, mindkettőnek „imponáló a személyes fellépése”, s mindkettőjük figyelemre méltó energiával rendelkezik. Az újság egy Budapesten dolgozó nyugati diplomata véleményét közli a magyar kormányfőről; eszerint Grósz Károly „nagyon kemény ügyfél”, aki egyet akar: sikert aratni.

Deák István magyar származású történészprofesszor 1988 nyarán a BBC magyar adásának és az Amerika Hangjának is nyilatkozott a magyar politikus habitusáról. A Columbia Egyetem tekintélyes oktatója személyesen találkozott Grósszal amerikai útja során; Deák jellemzésében határozottnak és keménynek nevezte a miniszterelnököt: „Tudja, hogy mit mond, miért mondja, minden kiszámított. Lassan, de igen tisztán, rendkívül határozottan beszél.”¹⁶ Az Amerika Hangjának is erős vezetőként írta körül Deák professzor Grósz Károlyt; s mindemellett a következő fogalmakat használta vele kapcsolatban: dinamikus, intelligens, agresszív és rugalmas.¹⁷

Paul Lendvai osztrák–magyar újságíró 1988. június 17-én találkozott a magyar politikussal, akit a „legügyesebb kommunikátornak” tartott. „Valószínűleg ő hazája modern politikai történetében az az ember, aki a legragyogóbban tudja eladni magát”¹⁸ – fogalmaz Lendvai. Az újságíró szerint Grósz „utánozhatatlanul” tudja manipulálni a sajtót, s ez a képessége játszhatott szerepet gyors felemelkedésében is. Az in-

10. Király, 2018: 524.

11. MTI Hírchívum, 1999. november 18.

12. Uo., 1988. május 23.

13. Uo., 1988. május 24.

14. Uo., 1988. július 10.

15. Uo., 1988. július 27.

16. Uo., 1988. július 27.

17. Uo., 1988. augusztus 10–11.

18. Lendvai, 1990: 115.

terjú során Lendvai „*tetterőtől duzzadónak*” látta az akkor négy hete megválasztott főtitkárt, akiből sugárzik a veleszületett ravaszság.

Az „Arad” előtti szövegforrások alapján – szinte egyöntetűen – egy határozott, dinamikus, energikus, tetterős politikai személyiség képe bontakozik ki előttünk. Mindez azért is figyelemre méltó politológiai-politikai kommunikációs jelenség, mert az elmúlt évtizedekben napvilágot látott különböző visszaemlékezésekben, emlékiratokban, politikatörténeti összefoglalásokban a Grósz-imázsról fel-felbukkanó narratív elemek döntő részben negatívak. Az utolsó főtitkárral kifejezetten jó emberi kapcsolatban álló üzletember is „kétbalkezes” politikusként jellemezi néhai barátját memoárjában.¹⁹

Grósz Károly közéleti szerepének a történeti tudatban rögzült imázsára még visszatérünk, e helyen egyelőre azt kell megállapítanunk: 1988. augusztus 28-án este 10 óráig, lényegében a szegedi interjú megkezdéséig Grósz közvéleménybeli megítélésének fajsúlyos eleme, hogy a pártfőtitkár-miniszterelnök egy döntésképes, tudatosan cselekvő, jól kommunikáló politikai karakter.

Miért akart Grósz mindenáron Ceaușescuval találkozni?

„A cél sokkal fontosabb, túlmutat a presztízs-szemponatokon...”

„*Ez az ember engem már annyiszor megsértett, hogy azon én nem tudom túltenni magam*”²⁰ – ezek Kádár János szavai Ceaușescuról. A gondolat az 1988. májusi pártértekezlet előtt nem sokkal hangozhatott el Kádár szájából egy Grósz Károllyal folytatott beszélgetés során. Kádár János az 1977-es debreceni/nagyváradai sikertelen Ceaușescu–Kádár-tárgyalás²¹ után nem volt hajlandó többet kétoldalú megbeszélésen Ceaușescuval találkozni; úgy vélte, nincs értelme egy ilyen eseménynek, mert Ceaușescu megbízhatatlan, akivel nem lehet megállapodásokat kötni.

Kádár a főtitkárként adott egyik utolsó nemzetközi interjújában is egyértelművé tette, nem tartja aktuálisnak egy román–magyar csúcstalálkozó előkészítését. Az idős főtitkár 1988. április 25-én adott interjút John McLaughlin amerikai televíziós személyiségnek. A beszélgetésben a riporter rákérdezett a román–magyar viszonyra is; Kádár válaszából egyértelműen kiolvasható volt: továbbra is elzárkózik attól, hogy a közeljövőben létrejöjjön egy főtitkárok közötti kétoldalú tárgyalás.²²

A májusi pártértekezlet után az erőtől duzzadó, magabiztos új főtitkár, Grósz Károly úgy érezhette: ami tekintélyes elődjének nem sikerült, majd sikerül neki, megszelídíti az idősödő Ceaușescut. Az akkori külügyminiszter-helyettes, Szokai Imre is úgy véli, Grósz a Ceaușescuval való tárgyalást egyfajta Kádárral (vagy talán inkább Kádár

19. Kovács, 2003: 283.

20. Hovanyecz, 1991: 43.

21. A debreceni/nagyváradai találkozóról bővebben: Földes, 2007: 214–221.

22. MTI Hírchívum, 1988. április 25., május 9., június 13.

árnyékával) szembeni különös „legitimációs”²³ kényszer miatt erőltethette. Grósz fejében az lehetett, hogy hiba volt 11 éven keresztül lemondani a közvetlen tárgyalás lehetőségéről. A főtitkár-miniszterelnök túlságosan bízott a saját kommunikációs képességeiben, s ebből fakadóan hitt benne, hogy a létrejövő párbeszéd-szituációban dinamikus fellépésével²⁴ eredményeket tud felmutatni – mindez pedig élesen szembeállítható az évtizedes kádári tárgyalásképtelenséggel. Grósz számára bel- és külpolitikai szempontból is imázs erősítő elem lehetett volna, hogy ő képes szembenézni az akkor Európában már Néróhoz²⁵ hasonlított román diktátorral.

Grósz Károly június 12-én – különös módon – a munkásörparancsnokok országos tanácskozásakor jelentette be, hogy a közeljövőben tárgyalni szándékozik a román vezetéssel. Szűts Pál, a bukaresti magyar nagykövet a korábbi hetekben folyamatosan azt kommunikálta a magyar döntéshozók felé: nincs értelme, hogy Grósz Romániába látogasson, mert egy ilyen protokollesemény pusztán Ceaușescu érdekében állna.

„Megdöbbenem hallottam azt a budapesti hírt, hogy Grósz Károly, az MSZMP főtitkára a közeljövőben Romániába látogat. Mi ez? Azt hittem, rosszul hallottam. Nem, ez nem lehet! Ilyen hirtelen. Miért? Nem ilyen szellemben nyilatkoztak otthon legutóbb. Persze azóta pártértekezlet volt és Grósz Károly lett a főtitkár. De akkor is! Miért gondolja ő most azt, hogy amit Kádár nem tudott megoldani éveken keresztül, ő majd megoldja”²⁶ – olvasható a nagykövet naplójában.

A június 14-i politikai bizottsági ülésen az egyre inkább magát Grósszal szemben pozicionáló Pozsgay Imre arról beszélt, hogy „aki Romániába most elmegy, és Ceaușescuval szóba áll, az óhatatlanul kompromittálódik”.²⁷ A májusi pártértekezleten felálló új, reformer irányultságú vezetésben lényegében egyetértés volt arról: Ceaușescu kiszámíthatatlan, megbízhatatlan; a túlnyomó többség úgy gondolta, az a hatékony módszer Ceaușescu kezelésére, amit Kádár hosszú éveken át alkalmazott. Ilyen értelemben és ebben a témában – ha tetszik – volt egy kvázi kádári konszenzus, amit egy ember kívánt csak felülről: Grósz Károly, aki a kádári „nem tárgyalunk, és ezzel nem legitimáljuk Ceaușescut” elvvel szemben szinte mindenáron és alapvetően feltételek nélkül tárgyalni akart.

23. Bodzabán–Szalay (szerk.), 1994: 106.

24. Grósz Károly 1987-es miniszterelnöki kinevezéséig lényegében semmiféle diplomáciai tapasztalattal nem rendelkezett. Viszonylag hamar kialakított azonban a maga számára egy újszerű, kifejezetten dinamikus tárgyalási stílust. Erre hoz példákat visszaemlékezésében Horn Gyula, aki szerint Grósz „keményen tudott tárgyalni”. Az egyik alkalommal Rizskov szovjet miniszterelnök álláspontját utasította vissza „rideg ábrázattal”, míg máskor a lengyel kormányfőt kényszerítette állásfoglalásra dinamikus stílusa. Horn, 1991: 188–189.

25. Az osztrák *Neue Arbeiter Zeitung* hasonlította először Néróhoz Ceaușescut. MTI Hírchívum, 1988. július 1.

26. Szűts, 1998: 125–126.

27. Földes, 2007: 411.

Grósz szándékai ellenére június végére a román–magyar csúcs előkészítése megredkedt. A június 27-i budapesti sok tízezres, falurombolás elleni Erdély-tüntetés²⁸ miatt érkezett a román válaszcsapás: a kolozsvári magyar konzulátus bezáratása. A román–magyar kapcsolatok befagytak. Június 30-án Grósz Károly a Parlamentben válaszolt a magyar és külföldi újságírók kérdéseire. Ismét leszögezte, hogy hajlandó Romániába utazni, ugyanakkor kiállt a június 27-i tüntetésen résztvevők alkotmányos jogai mellett, és egyértelművé tette, hiába várná el a román fél az ilyen jellegű tüntetések betiltását, azt a kormány a jövőben sem teszi meg. *„A kormánynak nincs joga megtiltani, minthogy egyszerűen abba nem volt beleszólásunk, hogy lesz-e tüntetés vagy nem. A mi szerepünk az Alkotmány szerint ott kezdődik, hogy akadályozzuk meg az Alkotmány szellemével ellentétes társadalmi megnyilvánulásokat, és biztosítjuk a rendet, ez a kormány feladata. Ha az állampolgár ki akar menni az utcára, és véleményét kifejezésre akarja juttatni, ha ezt a kormány megakadályozza, az az állampolgár személyiségi jogait sérti”*²⁹ – fogalmazott kommunista pártfőtitkártól nem megszokott stílusban, majd hogyanem demokratikus attitűddel Grósz.

Mivel a pártvezetés néhány héttel korábban, június 16-án³⁰ karhatalmi erővel szétkergette azt a néhány száz tüntetőt, akik a budapesti belvárosban a kivégzett miniszterelnökre, Nagy Imrére kívántak emlékezni, a politikai elemzők – de akár a román diplomaták is – úgy érezhették, az Erdély-tüntetés mögött tetten érhető a Grósz-féle magyar kormányzat leplezett szimpátiája.

*„Nézzé, mit követeltek a felvonulók? Magyar testvéreik létbiztonságának a megtartását, azt kérték, hogy a hagyományos kulturális, egyetemes kulturális értékek megmaradjanak. Mert ez nemcsak magyar kulturális érték, egyetemes emberi kultúra értéke. És mellette természetesen kérték azt is, hogy a székely népi hagyományok védelme is biztosítva legyen, ami magyar kultúrtörténet”*³¹ – nyilatkozta június utolsó napján a BBC-nek már-már szinte nemzeti retorikát használva Grósz Károly. Az is érdekes pszichés jelenség és a pártfőtitkár-miniszterelnök politikai kétarcúságát demonstrálja, hogy öt nappal később Moszkvában minderről miként beszélt Gorbacsovnak: *„Június 27-én az ellenzék kezdeményezésére újabb tüntetés volt, melyen 45 ezer ember vett részt. Rendbontás nem történt. Figyelmeztettük [őket], hogy a fegyveres erők elfojtanak mindenféle rendbontási kísérletet, a nacionalista jelszavak hangoztatását. A szervezők alapjában ugyanazok voltak, akik június 16-án is, habár a demonstráció tartalma más – tiltakozás a román körzetesítési politika ellen azokon a területeken, ahol magyar kisebbség él. Romániával való kapcsolatunk nagyon nehéz probléma. A magyar társadalom azokkal érez együtt, akik nacionalista jelszavakat*

28. A tüntetésről bővebben: Katona–Salamon (szerk.), 2014: 64–66.

29. MTI Hírárchívum, 1988. július 1.

30. Katona–Salamon (szerk.), 2014: 61–63.

31. MTI Hírárchívum, 1988. július 1.

*hirdetnek.*³² (A Gorbacsovval folytatott tárgyalás „aradi” kihatásaira még visszatérünk.)

Grósz pontosan tudta, hogy a magyar közvéleményben komoly érzelmi ellenállás tapasztalható a román falurombolási tervekkel szemben. Ennek tükrében értelmezendő az is, hogy július 1-jén a magyar országgyűlés határozott hangú nyilatkozatot fogadott el a román „településrendezési” tervekről. *„E program hazánk lakosságában mélységes aggodalmat és nyugtalanyságot, a széles nemzetközi közvéleményben megütöközést és tiltakozást váltott ki”*³³ – áll a dokumentumban.

Ilyen érzelmi állapotban, nemzeti feszültségek közepette került sor Grósz Károly és Ceaușescu első személyes kontaktusára Varsóban. A Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testülete július 15–16-án ülésezett a lengyel fővárosban. Grósz főtitkárként először vett részt nemzetközi többoldalú találkozón. Ceaușescu kivételével minden pártvezetőt ismert már korábbról. A román elnökkel viszont még korábban sohasem találkoztak.

A tanácskozás kezdetén az ülésterembe lépve Grósz formálisan kezét fogott minden ott lévő vezetővel, így Ceaușescuval is. Bemutatkozott neki, több azonban ekkor még nem történt.³⁴ A tanácskozás szünetében a magyar és a román delegáció között a pihenőteremben körülbelül tízméteres távolság lehetett, vagyis Ceaușescu és Grósz bő tíz lépés távolságra álltak egymástól. *„Néztek egymásra, mint két kutya, hogy most mi van, hogy van”*³⁵ – így emlékszik a szituációra a magyar főtitkár akkori külpolitikai és nemzetbiztonsági tanácsadója.

Grósz a feszült helyzetben váratlan gesztust akart gyakorolni, ezért – noha nem volt leegyeztetve a diplomaták részéről kétoldalú megbeszélés – úgy döntött, odalép Ceaușescuhoz. A román pártvezető már akkor meglepődött, amikor Grósz elindult felé, *„hogy most mi lesz, hadat üzeni megünk vagy barátkozni?”*³⁶ A különös diplomáciai helyzetben Grósz egészen triviális kérdést vetett fel beszélgetési témaként: azt kérdezte meg Ceaușescutól, hogy Romániában éppen most mennyi az idő? *„Szerintem Ceaușescu ha élne, még ma is azon gondolkodna, hogy mi volt a ravaszság ebben a kérdésben. Pedig semmi másról nem volt szó, mint hogy törjük meg a jeget”* – mondja Thürmer Gyula külpolitikai tanácsadó, aki fültanúja volt az esetnek.

Grósz maga is úgy emlékezett később, hogy Ceaușescut váratlanul érte a hirtelen gesztus: *„Először furcsamód – vagy talán nagyon is érthetően – meglepődött, majd miután túljutottunk a kezdeti udvariasságokon, kifejezte, mennyire örül, hogy megismerkedtünk. Ezután utalt arra, hogy a szokásos diplomáciai úton egyeztetjük, hogyan tudunk tárgyalni a minket érintő kérdésekről... A dolog lényege, hogy jó tíz percet beszélgettünk, ami nagyon felkeltette a többi delegáció érdeklődését, mivel mindenki*

32. Baráth–Rainer (szerk.), 2000: 137–138.

33. Pándi, 1996: 264–265.

34. Hovanyecz, 1991: 42.

35. A szerző interjúja Thürmer Gyulával (2019).

36. Uo.

*tudta, milyen kutya-macska barátság van köztünk.*³⁷ Metakommunikációs szempontból ez a rövid varsói diplomáciai intermezzo Grósz Károly taktikai győzelmével végződött. A magyar politikus úgy érezhette, a maga dinamizmusával meg tudta lepni Ceaușescu. Grószban az rögzülhetett: képes ő kezelni az idősödő román diktátort.

Grósz Károlyt mint közéleti embert Ceaușescu személye már korábban is érdekelte. Karakterét mindig is „talánynak”³⁸ tartotta. Mikor felmerült még miniszterelnöki időszakában, hogy tárgyaljon a román kormányfővel, már akkor elkezdett intenzívebben utánaolvasni Ceaușescu személyiségének, mert úgy vélte: habár Dăscălescu miniszterelnökkel találkozna, Ceaușescu szelleme mégis lenne jelen. A kormányfői megbeszélés elképzelését végül felülírta a tervezett csúcstalálkozó. *„Sokat olvastam róla, és mindenkitől, aki ismerte, tárgyalt vele, minden lehetséges dolgot igyekeztem megtudni felőle”* – emlékezik Grósz, aki azt is elmondta, hogy számos magyar diplomatától és politikustól tájékozódott a román vezetőről. Külön is kiemelte Aczél Györgyöt, aki a magyar pártvezetők közül utoljára találkozott „Arad” előtt Ceaușescuval.³⁹

Hogy pontosan milyen tanácsokat adott Aczél György Grósznak, források hiányában nem rekonstruálhatjuk, de az vázolható, hogy Aczél miként gondolkodott Ceaușescuról. Életútinterjújában⁴⁰ a román diktátort eszes, kiemelkedően szorgalmas vezetőnek látta, aki a hivatalos tárgyalásait rendre elhúzza. Olyan esetről is beszámol, hogy amikor számára nem tetsző gondolatot hall, akkor szünetet rendel, és egyszerűen kirohan a teremből. A mellette lévő román diplomaták, titkárok, vezető politikusok *„köhögni nem mertek”* Ceaușescu maratoni monológjai közben. *„Teljes mértékben pszichopata volt”*⁴¹ – vont sommás mérleget Aczél, aki mindvégig egyetértett Kádár Jánossal, hogy Ceaușescuval nem szabad főtitkári szinten tárgyalni, mert nem lehet vele megállapodni. *„Ez az ember egy önmagát karizmatikus prófétának hitt ember, aki abszolút meg volt győződve a saját történelmi küldetéséről... De ezt ő őszintén hitte. Ő nem egy cinikus ember volt. Elképesztő munkabírással”*⁴² – rajzol miniportrét Ceaușescuról Aczél György.

Hiába mondta azt a román államfő Grósz Károlynak Varsóban, hogy majd a diplomáciai csatornákon egyeztetnek a csúcstalálkozóról, hosszú hetekig nem történt semmi. Különböző megszólalásaikor Grósz szinte mantraként újra és újra ismételte, nyitott a párbeszédre. *„Felajánlottam, hogy a kérdés tisztázása érdekében bármikor hajlandó vagyok Romániába utazni. Erre a javaslatunkra eddig választ nem kap-*

37. Hovanyecz, 1991: 43.

38. Uo. 41.

39. Révész, 1997: 309.

40. Aczél György-interjú, OHA: 31–42.

41. Uo. 32.

42. Uo. 31.

tunk⁴³ – nyilatkozta a magyar pártvezető sikeres amerikai útja⁴⁴ során Washingtonban, július 26-án.

A román lépések azonban továbbra is vártak magukra. Ebben a szituációban, már augusztus elején Grósz – provokációként vagy egyszerűen csak úgymond vagányságból – bevállalt egy szokatlan, a diplomáciában bumfordinak tekinthető megnyilatkozást. A miniszterelnök-főtitkár augusztus 2-án a parlamenti dolgozószobájában fogadta Jim Hoaglandet és Michael Dobbst, a *Washington Post* vezető munkatársait. Magukat az amerikai riportereket is meglepte, hogy Grósz a beszélgetés közben egy, a román mentalitáson élcelődő viccet engedett meg magának. „*Ritka pillanat a történelemben: egy szovjet tömbbeli ország vezetője egy interjú során olyan viccet mesél, amely egy másik kommunista ország rovására megy*”⁴⁵ – írta meg augusztus 9-én a lap.

Szűrös Mátyás életútinterjújában Grósz egész személyisége kapcsán a „*vagánykodó*” kifejezést egyfajta kulcsfogalomként használja. Szűrös szerint Grósz egy „*félművelten okos*” ember, aki a kulisszák mögött hatékony kapcsolatépítő, és emiatt sokan el is fogadták, de arra, hogy egy országot reprezentáljon, arra nem bizonyult alkalmasnak, mert ahhoz „*kisztílű volt, napóleoni beütésekkel*”. Grósz Károly egykori politikustársa, majd riválisa arról is beszélt, hogy Grósz pökhendi, cinikus vagánykodó típus volt. „*Ő úgy képzelte el, hogy egy pártfunkcionáriusnak ilyennek kell lennie, vagánynak*”⁴⁶ – jellemezi Grósz habitusát Szűrös Mátyás.

Szintén erre a bizonyos vagánykodó személyiségjegyre utal Király István naplójának néhány bejegyzése. Eszerint Grósz társas viselkedésében nincs méltóság, „*közön-séges*”. Király lejegyezte, hogy amikor még 1987 nyarán Grósz Gorbacsovval találkozott, annyira „*túl pajtáskodó*” volt, hogy a helyzet kínossága miatt a Híradó tudósításából ki kellett vágni egy részletet.⁴⁷ Hodicska Tibor memoárjában felidézi; Grósz Károly az egyik alkalommal, amikor hivatalosan újra egyértelművé tette, tárgyalni akar Ceaușescuval, vicceskedve, a diplomáciai szándékot „*militarista stílussal fűszerezve*” – a személyisége részeként felfogható vagánysággal – arról beszélt, hogy „*nem tankokkal akarunk menni Romániába*”.⁴⁸

A magyar rendszerváltozást érintő szakirodalomban lényegében konszenzus⁴⁹ van arról, hogy az 1988-as aradi találkozót szovjet nyomásra következett be. A korabeli szereplők közül Szokai Imre⁵⁰ és Szűrös Mátyás⁵¹ is említést tesz arról, hogy létezett e

43. MTI Hírchívum, 1988. július 26.

44. Grósz Károly amerikai útjáról bővebben: Borhi, 2015: 404–408.; Kávássy, 2013: 194–212.

45. MTI Hírchívum, 1988. augusztus 9.

46. Szűrös Mátyás-interjú, OHA: 420.

47. Király, 2018: 583, 591.

48. Hodicska, 2014: 237–238.

49. Bottoni, 2013: 108.; Bottoni, 2015: 210.; Cartledge, 2016: 531.; Kalmár, 2014: 562.; Romsics, 2003: 95.

50. Bodzabán–Szalay (szerk.), 1994: 106.

51. Szűrös, 2008: 80–81.

témában is moszkvai nyomásgyakorlás. Mind Szokai, mind Szűrös Jegor Ligacsov szerepét emelte ki, aki mint az SZKP KB titkára rendszeres telefonkapcsolatban volt Grósz Károllyal. A Gorbacsovval szemben keményvonalasnak tekinthető szovjet politikus fogalmazott meg kategorikus elvárásokat a román–magyar relációval kapcsolatban is.

Gorbacsov és Grósz már említett július 5-i megbeszélése kiemelt jelentőséggel bírt az aradi találkozó tekintetében, de főként arra volt hatása, hogy a magyar pártvezető milyen tárgyalási magatartást képviseljen majdan Ceaușescuval szemben. Ahogy arról már szó volt, Grósz beszélt a moszkvai viziten a román–magyar kapcsolatok ügyéről. A jegyzőkönyv szerint a magyar pártfőtitkár arról adott tájékoztatást, hogy „elhatározta”, tárgyalni fog a román államfővel. Gorbacsov ezt helyeselte, s nyilvánvalóvá tette, az „*elvtársi párbeszéd*” híve, vagyis közvetlenül nem fog a Szovjetunió beavatkozni a két szocialista ország közötti elmérgesedett vitába. „*Párbeszédet kell folytatni Románia vezetésével. A cél sokkal fontosabb, túlmutat a presztízs-szemponatokon. Még ha nem is sikerül elérni sokat, akkor is bölcs döntés*”⁵² –mondta szó szerint Gorbacsov.

Grósz Károly 1988 nyarán leginkább Mihail Gorbacsovnak, a Szovjetunió vezetőjének kívánt politikai cselekvéseiben megfelelni. Ekkor Grósz még csak nem is sejti, sejtheti, hogy a következő évben milyen forradalmi erejű változások történnek Kelet-Európában. A magyar pártvezető ebben az időszakban sorsát leginkább Gorbacsovhoz kötheti. Úgy gondolhatja, hazai sikereinek az alapja is az, hogy a szovjet főtitkárt a saját politikája mögött tudhassa. A grószói stratégia lényegi eleme, hogy meg kell felelni Gorbacsovnak és az általa megfogalmazott határozott vagy akár szelíd elvárásoknak. Márpedig ha a román–magyar kapcsolatokban Gorbacsov szerint az a legfontosabb cél, hogy enyhítsék a feszültséget, akkor Grósz úgy érezhette: egy önmagában a párbeszédre fókuszáló, békülékeny, simulékony tárgyalási stílus lehet számára a követendő út, hiszen Gorbacsov azt is leszögezte: a „cél” fontosabb, mint a „presztízs-mozzanat”. Ezen a moszkvai tárgyaláson fejtette ki Grósz Károly Gorbacsovnak azt, hogy a magyar társadalom azokkal ért egyet, akik a nemzeti retorikát használják. A szovjet pártvezető utalása arra, hogy a presztízs-mozzanat kevésbé fontos, úgy is értelmezhető: a diplomáciai feszültség enyhítése, a „párbeszéd” érdekében Grósz belpolitikai kockázatokat is vállalhat. Ne szaladjunk túlságosan előre, de az előbb vázolt gondolati panelek miatt alakulhatott ki az a pszichés szituáció, hogy Aradon és utána a szegedi interjúban Grósz teljes mértékben túllépett ezeken a bizonyos „presztízs-mozzanatokon”.

Az MSZMP vezetése számára augusztus 19-én készült információs jelentés szerint a lakosság körében „*növekvő felháborodás kíséri*” a Romániában tapasztalható fejleményeket. A bizalmas dokumentum arról is tájékoztat, hogy az emberek várják ugyan a legfelsőbb szintű magyar–román tárgyalásokat, de egyre többen vannak, akik nem

52. Baráth–Rainer (szerk.), 2000: 138.

bíznak „*a román vezetés tárgyalási készségében*”.⁵³ A Tanjug jugoszláv hírügynökség augusztus 22-én azt jelentette,⁵⁴ hogy a közeljövőben nem várható román–magyar csúcstalálkozó. A magyar hírszerzésnek sem volt semmiféle arra mutató információja, miszerint bármilyen történés várható lenne augusztus utolsó hetében a két ország viszonyában.⁵⁵ Grósz Károly maga is úgy gondolta, hogy nyugodt napok várhatnak rá, és augusztus 24-én súlyos beteg feleségével elutazott Balatonaligára, a párttüdülőbe nyaralni. Azt tervezte, hogy szeptember elejéig a Balaton partján pihen.

Az aradi tárgyalások előtti napok, órák

„Ebben is az a felfogás tükröződött, hogy Kádár Jánossal szemben majd ő megmutatja”

Augusztus 25-én, csütörtökön 10 órakor hívták fel a Román Kommunista Párt KB székházából a bukaresti magyar nagykövetséget. A nagykövet távollétében Hodicska Tibor ügyvivőt várták délben Nicolae Ceaușescuhoz. Egy kicsit előszobáztatták a magyar diplomatát, majd a főtitkár tőle szokatlan módon röviden közölte vele, hogy a „*helyzet súlyossága miatt*”⁵⁶ augusztus 27-én vagy 28-án, esetleg 29-én találkozná Grósz Károssal. A román fél több helyszínt is felvetett: Nagyvárad, Bukarest, Arad.⁵⁷ A magyar államot képviselő ügyvivő szóbeli válaszában arra utalt, hogy egy későbbi dátum elképzelhetőbb lenne; Ceaușescu Hodicska szavaira nem reagált, csak annyit mondott: a közlései továbbítását kéri.

A magyar diplomata a nagykövetségről telefonon azonnal értesítette az MSZMP Külügyi Osztályának román referensét, Péter Lászlót; majd írásban is tájékoztatta a budapesti pártközpontot, ebben egy hét időbeli eltolást javasolt a döntéshozók számára. A magyar nagykövetség információi szerint Ceaușescunak nem volt lekötve a közeljövőre nemzetközi programja, vagyis a román fél részéről az esetleges halasztás elutasítását nem indokolhatták volna objektív tények.

Szűts Pál nagykövet Budapesten töltötte e napokban a szabadságát, s éppen a „Fehér házban” tartózkodott, amikor befutott a román kezdeményezés híre. Szokai külügyminiszter-helyettes első reakciója ez volt: „*Mit gondol, csak úgy magához rendel bennünket: És ilyen rövid időt hagy a felkészülésre? Nem kell elfogadni. Javasoljunk egy későbbi időpontot.*”⁵⁸ Szokai felhívta Horn Gyula külügyi államtitkárt, aki hasonló véleményen volt. Először Szűrös Mátyás, az MSZMP külügyi titkára is az egyhetes halasztás mellett állt.

53. AZ MSZMP KB Agit-Prop Osztály Információs jelentése az 1988. augusztus 12-től 18-ig terjedő időszak eseményei visszhangjáról. MNL OL M-KS 288-11 4454 öe.

54. MTI Hírárchívum, 1988. augusztus 22.

55. Thürmer Gyula-interjú, 2019.

56. Hodicska, 2014: 240.

57. Szűrös, 2008: 80.

58. Szűts, 1998: 142.

Az események gyorsan és egymással párhuzamosan történtek. Tájékoztatták a román kezdeményezésről a szabadságát töltő Grósz Károlyt is; Péter László elutazott Balatonaligára, hogy minden lehetséges részletről informálja a főtitkárt.⁵⁹ Grósz megszakította a szabadságát, és másnapra, augusztus 26-a reggel 9 órára összehívta a Politikai Bizottság ülését.

„Grósz Károly – mások véleménye ellenére – elfogadta a román javaslatban közölt pár napos határidőt a tárgyalások lebonyolítására. Ebben is az a felfogás tükröződött, hogy Kádár Jánossal szemben majd ő megmutatja, hogy lehet tárgyalni a román főtitkárral”⁶⁰ – ez Hodicska Tibor véleménye, aki már Ceaușescu előtt is az első hivatalos magyar reakcióban a halasztás mellett érvelt. Szűrös Mátyás visszaemlékezésében arról beszél: kezdetben ő is a halasztást tartotta volna helyesnek, de „beláttam, hogy a kialakult helyzetben annak sem lenne sok értelme”.⁶¹ A magyar diplomácia számára ekkor ütött vissza a tárgyalási akarat utóbbi hónapokban Grósz által rendszeresen ismételtgetett erősítgetése: még az esetleges halasztás kommunikálására sem maradt politikai manőverezési tér.

Augusztus 26-i ülésén a Politikai Bizottság úgy döntött, hogy a tárgyalás legyen augusztus 28-án, és a helyszín legyen Arad.⁶² A döntés előkészítői úgy ítélték meg, Ceaușescu azért kényszerült rá a tárgyalásra, mert „a román vezetés nemzetközi mozgástere egyre korlátozottabb”.⁶³ A pártvezetés számára készített szigorúan bizalmas jelentés arra a megállapításra jutott, hogy a megbeszélés kezdeményezésével Ceaușescu „a nemzetközi közvéleménynek bizonyítandó” tesz konstruktív javaslatot.⁶⁴ Grósz Károly úgy vélte, Arad mint potenciális helyszín felvetése – a magyar történeti múlt miatt – „csalétek” lehetett Ceaușescu részéről, de a magyar miniszterelnök-főtitkár abban bízott, hogy arra majd maga a Conducator harap rá.⁶⁵

A magyar tárgyalódelegáció Budapestről már augusztus 27-én délután elutazott Szegedre. Grósz autójában ült Szűts Pál bukaresti magyar nagykövet, aki a rendelkezésre álló több mint két óra alatt igyekezett minél több információt átadni a román politikáról a főtitkárnak – főként a falurombolási tervekről.⁶⁶ (Ennek a ténynek majd a szegedi interjú után lesz igazi jelentősége.) A küldöttség az éjszakát Szegeden töltötte. Augusztus 28-án, vasárnap reggel korán elindultak Nagylak felé. Negyed nyolckor léptek román területre.

59. Hodicska, 2014: 241.

60. Hodicska, 2014: 242.

61. Szűrös, 2008: 80.

62. Jegyzőkönyv a Politikai Bizottság 1988. augusztus 26-án megtartott üléséről. MNL OL M-KS 288-05 1034. óe.

63. Tájékoztató a Központi Bizottság tagjainak a magyar–román főtitkári találkozóról, 1988. augusztus 26. MNL OL M-KS 288-11 4454 óe.

64. Uo.

65. Hovanyecz, 1991: 46.

66. Szűts, 1998: 143.

Grósz Károly fejében – önsorsrontó módon nem hallgatva a saját stábjára – már magabiztosan összeállt a (későbbi) kudarc taktikája, aminek lényege: mindenáron csökkenteni kell a két ország közötti feszültségeket, és ennek érdekében túl kell lépni a „*presztízs-szemponatokon*”. A magyar pártfőtitkár úgy lépte át a határt, hogy azt rögzítette újólag magában: Gorbacsov instrukcióinak megfelelően a legfontosabb cél, hogy a megbeszélésen Ceaușescuval keressék „*az együttműködés lehetőségeit*”, és mindvégig „*az együttműködésre helyezük a hangsúlyt*”.⁶⁷

Egy hosszú nap: augusztus 28.

„*Most nem keménykedhetünk*”

Már a határ átlépése után csapdahelyzetbe került a magyar delegáció. Grósz Károlynak a luxus BMW-jéből egy Daciába kellett átszállnia, mert ez volt a román fél kérése. Grósz nem állt ellen; a magyar stáb tagjai lehallgató-készülékekkel felszerelt autókban haladtak Arad felé.⁶⁸ Aradon Nicolae Ceaușescu rendkívüli pompával fogadta a magyar főtitkárt. „*Grósz mintha elolvadt volna attól, hogy őt díszszázaddal várták, és kitették a fényképét*”⁶⁹ – emlékezett a bizarr szituációra a tárgyalás után másfél évvel Szűrös Mátyás.

A megbeszélés a magyar főtitkár 25 perces beszédével kezdődött. E megszólaláskor Grósz még a magyar nemzeti érdekeket határozottan képviselve javaslatot tett a menekültek helyzetének áttekintésére, kulturális központ nyitására Bukarestben, egy kulturális vegyes bizottság felállítására, amely a nemzetiségek igényeit tekintené át. Felvetette a bezárt kolozsvári konzulátus újranyitásának szükségességét; s végül kérte a román vezetést, vizsgálja felül az úgynevezett településrendezési tervet, mert a magyar kormányzat „*értetlenül áll*” az elképzelés előtt. E nyitómegszólalásban Grósz még azt is kimondta, hogy a magyar kormányzat felelősséget érez a magyarság kulturális értékeinek megőrzése iránt.⁷⁰ Szűts Pál nagykövet úgy emlékszik, hogy ekkor Ceaușescu idegesen rakosgatta az előtte lévő iratokat.⁷¹ Grósz is érzékelt a román államfő izgatottságát: „*Remegett a szája széle, reszketett a keze.*”⁷²

A magyar álláspont ismertetése után következett Ceaușescu két és fél órás monológja. E szövegben a kompromisszum szándéka nyomokban sem érhető tetten. E megszólalásában vetette fel a román diktátor azt is, hogy Románia ipara olyan fejlett,

67. Grósz Károly gondolkodásának rekonstruálásához támpontot az MSZMP PB előtt tartott szeptember 6-i beszámolójának paneljei adhatnak: Jegyzőkönyv az MSZMP Politikai Bizottsága 1988. szeptember 6-án megtartott üléséről. MNL OL M-KS 288.f. 5/1035 öe..

68. Kanyó, 2016: 408.

69. Ablonczy 1990: 86.

70. Az aradi tárgyalás szó szerinti jegyzőkönyve: MNL OL M-KS 288.f. 5/1035 öe.. A jegyzőkönyv publikált verziója: *Tiszatáj*, 1990. 6. sz. 96–110.

71. Szűts, 1998: 145.

72. Hovanyecz, 1991: 47.

hogy a közeljövőben nukleáris fegyver előállítására is képes lehet akár. Ez a kiszólás egyértelműen a partner megfélemlítését szolgálhatta.

A két expozé után ebédszünet következett, de még előtte Ceaușescu négyszemközti beszélgetést kezdeményezett a magyar pártfőtitkárrel. A nap folyamán három ilyen találkozóra került sor. Az első még a plenáris ülések előtt zajlott, akkor egyszerűen a tárgyalási menetrendről egyeztettek a felek. A második ebéd előtt, illetve törént még egy négyszemközti Ceaușescu–Grósz-beszélgetés a plenáris ülések után. A magyar delegáció résztvevői – utólag is – ezeknek a külön beszélgetéseknek a számlájára írják Grósz második plenáris tárgyalási körben történt páfördulását. (Mindenképpen különös, hogy a magyar fél tolmácsa nem lehetett jelen a négyszemközti beszélgetéseken, ezeken végig a román elnök tolmácsa fordított. Grósz ezt is tűrte.)

Hovanyecz László újságíró, mikor 1991-ben interjút készített Grósz Károllyal, hangsúlyosan kérdezett rá arra, hogy mi történt e négyszemközti alkalmakon. Grósz szerint az itt elhangzó mondatok nagy része „*üresjárat*” volt, de Ceaușescu azt mindenképpen el akarta érní Grósznál, hogy rendeljen el tüntetési tilalmat, és blokkolja a Romániával szembeni magyar sajtókritikát. A magyar főtitkár 1988 késő nyarán ilyet már szóbeli „*vagánykodás*” szintjén sem vállalhatott. Grósz elmondása alapján a másik fajsúlyos téma a négyszemközti beszélgetéseken Gorbacsov személye volt; Ceaușescut rendkívüli módon érdekelte a Gorbacsov-jelenség. Mindezekén túl, ami a közvetlen találkozás szempontjából hatással lehetett a magyar pártfőtitkárra, az az öregedő diktátor dinamizmusa volt: „*sugárzott belőle a célirányosság*”⁷³ – emlékezett Grósz. Egy másik visszaemlékező interjúban arról is beszélt Grósz, hogy Ceaușescu az egyik négyszemközti beszélgetéskor azt vetette fel: lépjenek fel közösen Gorbacsovval szemben, de a magyar főtitkár ezt egyértelműen visszautasította.⁷⁴

Az ebédszünet idején a magyar delegáció tagjai kísérletet tettek rá, hogy egy rövid kinti séta (a magyar stáb számára átadott hotelszobákat is lehallgatták) keretében beszéljenek a főtitkár-miniszterelnökkel, s próbáljanak neki információkat adni, hogy tudjon reagálni Ceaușescu szavaira. Grósz azonban nem akart sétálni, „*s csak annyit mondott a munkatársainak: most majd én következek*”.⁷⁵ A diplomaták nem sejtették, ez azt jelenti, hogy a Gorbacsov által szelíden elvárt feszültségenyhítés érdekében Grósz Károly egyfajta huszáros meghátrálással vonul vissza a korábbi magyar pozícióból.⁷⁶

A második tárgyalási fordulóban Grósz ismét közel fél órát beszélt, de ez a megnyilatkozás már egészen más volt, mint az első körben elhangzó. A magyar delegációvezető sorra engedett a korábban felvetett témák tekintetében. Kijelentette, hogy a településfejlesztési program Románia belügye. Ha a román fél nem akar kulturális

73. Uo.

74. Bodzabán–Szalay (szerk.), 1994: 108.

75. Szűts, 1998: 153.

76. Lengyel László minderről metaforikusan így fogalmaz: Grósz Károly „*beleszédült Ceaușescu ölélé-sébe*”. Lengyel, 1998: 454.

központokat, akkor „*mi ezt tudomásul vesszük. Vegyük le a napirendről, ne terhelje kapcsolatainkat.*”⁷⁷ A kolozsvári magyar konzulátus ügyében is ellenállás nélkül fogadta el, hogy Románia hallani sem akar az újranyitásról. Az egész megszólalás kulcs-gondolatata az volt, hogy a magyar fél túllép a korábbi sérelmeken, mert „*ami volt, az a múlté. Én azt kérem, hogy a jövővel törődjünk.*” Grósz Károly mindent megtett az együttműködés keretének újraformálásáért, de a grószai stratégia azzal nem kalkulált kellőképpen, hogy a magyar delegációt nem egy – legalább részleges – kompromisszumokra törekvő román politikus, hanem egy, a saját rendszere mindenáron való túléléséért küzdő dörzsölt és makacs diktátor fogadta. Hiába tanulmányozta Grósz a korábbi hetekben, hónapokban Ceaușescu karakterét.

Az este folyamán Grósz Károly még tett két nehezen értelmezhető „gesztust”: személyesen nem ment ki koszorúzni az aradi hősök emlékművéhez, hanem még Ceaușescuval beszélgetett, és Szűrös Mátyást delegálta a koszorúzásra; illetve a két delegáció közötti vitát a közös nyilatkozat szövegéről azzal zárta le, hogy legyen az a verzió, ami „*Ceaușescu elvtársnak tetszik*”.⁷⁸ Ezzel lényegében a románok által preferált szövegből vált „közös” nyilatkozat, amelyből a nemzetiségi kérdésre való óvatos utalás is kimaradt.⁷⁹ „*Grósz Károly minden aradi melléfogására csak rálicitált azzal, ahogy hazaérve, Szegeden sietve összefoglalta tárgyalásait*”⁸⁰ – véli Szűrös Mátyás.

A 17 perces szegedi interjú legtöbb indulatot kiváltó része az volt, amikor Grósz a falurombolás kapcsán kommunikációjában lényegében átvette a hivatalos román álláspontot, s relativizálni kezdte a „*területrendezési koncepció*» veszélyeit, az arról szóló független hírforrásokat, továbbá azt hangoztatta, hogy a magyar diplomáciának erről a kérdésről nem volt elegendő információja. »*Nekem az az érzésem, hogy mi nem vagyunk egészen pontosan tájékozódva arról, hogy ott mi történik*»⁸¹ – mondta a főtitkár-miniszterelnök a Rangos Katalinnak és Kulcsár Istvánnak adott élő televíziós interjújában. Az is megdöbbenő volt a közvélemény számára, hogy az erdélyi magyarok ezreinek menekülését okozó diktátort Grósz „*kedves házigazdának*” nevezte a beszélgetésben. Ez még Kádár János nemtetszését is kiváltotta.⁸²

A napjainkig kitartó „városi legenda” szerint Grósz Károly a szegedi interjúja előtt közvetlenül „*bepálinkázott*”, és az MTV-s szereplés során alkoholos befolyásoltság alatt állt.⁸³ A pártfőtitkár személyes tanácsadója ezt kizártnak tartja, mert Grósz, ha fogyasztott is alkoholt, akkor az inkább fröccs volt.⁸⁴

77. Az aradi találkozó jegyzőkönyve, 1990: 109.

78. Szűts, 1998: 157.

79. MTI Hírárchívum, 1988. augusztus 28.

80. Szűrös, 2013: 165–166.

81. Az interjú pontos szövege: Medgyesi–Sólyom 2019.

82. Hovanyecz, 1991: 47.

83. Tóth–Szenesi, 2008.

84. Thürmer Gyula-interjú, 2019.

A televíziós interjú utáni sajtótájékoztaton részt vevő egyik újságíró úgy emlékezik: inkább valamiféle különös euforikus feldobottság jellemezte a pártvezetőt – „*mintha be lett volna drogozva*”.⁸⁵ A tv-interjút készítő Rangos Katalin⁸⁶ viszont semmiféle ilyen jelenséget nem tapasztalt: „*Grószon semmiféle eufóriát nem érzékeltem, fúradt és elcsigázott volt. Azt tapasztalta Aradon: Ceausescuék nem kívánnak együttműködni, nem kívánnak információkkal szolgálni, tehát a konzulátusokból semmi sem lesz, és a településfejlesztési terveikben sem szerepel, hogy konzultáljanak a magyar anyanyelvű lakosság sorsáról. Viszont Grószék a magyarok miatt sem erőt mutatni, sem udvariatlankodni nem akartak. Az interjú előtt azt mondta nekem: Most nem keménykedhetünk, Kati! Igazából nem volt világos: az én kérdéseimre vagy a saját válaszáira gondol.*”⁸⁷

A következők

„...rövidesen egy gonoszul vigyorgó púpos szerencsétlent fabrikálnak”

Valamikor éjfél után indult el a magyar delegáció Szegedről. Grósz Károly a saját kocsijába invitálta Szűts Pál nagykövetet. „*Nem kérdezett és nem szólt semmit a tv-interjúról. A hallgatásából arra következtettem, hogy maga sem elégedett*”⁸⁸ – írja Szűts, aki az autótút során elmondhatta a főtitkár-miniszterelnöknek a lesújtó véleményét, amelynek a lényege az volt, hogy az aradi találkozó után „nagyobb slamasztikában” van a magyar politika, mint előtte. „*Ezekkel a románokkal nem lehet tárgyalni*” – szakadt ki a nagykövettől. „*Azt hiszem, igazad van*”⁸⁹ – válaszolta megtörtén Grósz.

Hajnali négy óra körül köszöntek el egymástól. Grósz visszatért a feleségéhez Balatonligára, s folytatta a megszakított szabadságát. Augusztus 30-án, kedden itt látogatta meg Berecz János, akivel kétórás „kemény” eszmecsere folytattak. Berecz élesen bírálta Grósz viselkedését: kifejezetten azt a fajta magatartást, hogy a főtitkár hagyta, hogy Ceausescu levegye a lábáról.⁹⁰

A pártvezetés számára készült különböző információs jelentésekből szinte egyöntetűen az derült ki, hogy a magyar társadalom elégedetlen az aradi tárgyalások ered-

85. A *Délmagyarország* egykori újságírójának személyes közlése.

86. A másik interjúkészítő Kulcsár István volt, aki 2013-ban így emlékezett a Grósz-beszélgetés hangulatára: „*Hiába próbáltuk Rangos Katalinnal, a televízió tudósítójával újból és újból az Aradon nyitva maradt kérdésekre, elsősorban a falurombolásra terelni a szót, Grósz egyre csak azt hajtogatta, hogy Ceausescu elvtárs mindent megmagyarázott neki.*” Kulcsár, 2013. Király Zoltán még a határon készített egy gyors interjút a Híradó számára a visszatérő Grósz Károllyal, de az egykori riporter-országgyűlési képviselő úgy emlékszik, annak az interjúnak a várakozások ellenére „*nem volt sava-borsa*”. Király Zoltán-interjú, 2019.

87. A szerző online interjúja Rangos Katalinnal.

88. Szűts, 1998: 158.

89. Uo. 158–159.

90. Berecz, 2006: 127–130.

ményével, illetve a főtitkár szegedi interjújával. „*A találkozóról adott tájékoztatás fogadtatása vegyes volt*”⁹¹ – olvasható az egyik bizalmas összefoglalóban. Egy másik titkos dokumentumból kiderül: tömeges volt a Grósz-interjúval szembeni ellenézés: „*Értetlenséget, zavart, helyenként egyet nem értést váltott ki az az érv, hogy nincs elégséges információnk a falurombolási terv megítéléséhez.*”⁹²

S még egy illusztráció arról, hogy miként vélekedett a magyar társadalom az aradi tárgyalásokról: az MSZMP Bejelentéseket Intéző Alosztálya október 3-án készített egy összefoglalót a különböző írásos panaszokról, bejelentésekről. A megelőző három hónapban 1952 lakossági beadvány érkezett a pártvezetéshez, ebből – ahogy a jelentés készítői fogalmaznak – „*terjedelmes levélcsozor*” foglalkozott a magyar-román viszonyral: „*Számos levél kudarcnak minősíti az aradi találkozót*”⁹³ – áll a Központi Bizottság tagjai számára készített bizalmas minősítésű iratban.

A társadalmi ellenérezést az alakuló mozgalmak, közéleti szervezetek, ellenzéki közszereplők is igyekeztek artikulálni. Az MDF vezető személyisége, Csoóri Sándor a tekintélyes szegedi irodalomtörténésznek, Ilia Mihálynak – egy, az állambiztonsági szervek által operatív eszközökkel megszerzett beszélgetésben – arról szólt, hogy Grósz Károly az aradi találkozón a Romániával szemben eddig elért politikai eredményeket semmissé tette, a munkát előről kell kezdeni. „*Kedves Károlyunknak nemcsak erkölcsileg, valóságosan is meg kell buknia*”⁹⁴ – fogalmazott Csoóri, aki azonban nemcsak magánbeszélgetésekben, hanem a BBC-nek nyilatkozva is elmondta karakteres véleményét. Az író arról beszélt, hogy Grósz vasárnap esti interjúja óta úgy él ő is és az ország is, „*mint akit egy husággal fejbe vertek*”. Csoóri elmondta: „*Ma legalább 20 emberrel találkoztam, s ugyanennyivel beszéltem telefonon, de mindenki szédeleg jobbra-balra. Az az érzésünk, hogy valami lehetetlen dolog történt. Mintha Grósz Károly a tegnapi találkozón visszacsúszott volna legalább 20 évet az időbe, ugyanabba az elvtársi légkörbe, amelybe a régi találkozók megtörténtek.*”⁹⁵

A formálódó Szabad Kezdeményezések Hálózata is megszólalt „Arad” után: „*Az aradi találkozón nem a magyar fél nyújtotta át az utolsó órákban követeléseit a fenyegető katasztrófa elhárítására, hanem a magyar delegációt oly módon rendelték ki Aradra, mint ahogy egykor egy szomszédos diktátor kirendelte a rosszlemkű kormányzót, hogy feltételeket diktáljon számára*”⁹⁶ – ekképpen hasonlította az aradi

91. Tájékoztató a Politikai Bizottság tagjainak a magyar-román csúcstalálkozó lakossági fogadtatásáról a Békés, a Csongrád, a Hajdú, a Komárom, a Pest, a Szabolcs, a Veszprém megyei és a budapesti pártbizottság gyorsinformációja alapján. MNL OL M-KS 288-11 4454 őe.

92. Információs jelentés az 1988. augusztus 26-tól szeptember 1-ig terjedő időszak eseményei visszhangjáról. MNL OL M-KS 288-11 4454 őe.

93. Tájékoztató a Központi Bizottsághoz 1988. III. negyedéven érkezett levelek és szóbeli bejelentések tapasztalatairól. MNL OL M-KS 288-11 4454 őe.

94. Információs jelentés, 1988. szeptember 5. ÁBTL 2.7.1. Csongrád-67/1988.

95. MTI Hírárchívum, 1988. augusztus 29.

96. ÁBTL 2.7.1. – III/III-167-173/melléklet/1988.

megbeszéléseket a német megszállás előtti klessheimi tárgyaláshoz a Szabad Kezdeményezések Hálózata szóvivő testülete.

Az aradi találkozó után az MSZMP népi szárnya és a Magyar Demokrata Fórum között intenzívebbé vált a kapcsolat; Grósz augusztus 28-i kudarca felgyorsította a közeledést Pozsgay Imre és az MDF között. Az aradi találkozó után Pozsgay szervezésében kezdődött tárgyalás; az államminiszter saját dolgozósobájában Szűrös Mátyással együtt elemezte az „Arad” utáni teendőket többek között Antall Józseffel, Bíró Zoltánnal és Csoóri Sándorral.⁹⁷ Grósz Károly számára csekély gyógyír lehetett, hogy augusztus 29-én Ligacsov gratulált a Grósz-féle pártvezetésnek az aradi találkozóhoz, „*az ott tanúsított türelmes*”⁹⁸ magyar magatartáshoz.

A *The New York Times* szeptember 4-én írt az aradi találkozó következményeiről. Az amerikai lap megállapította: „*Mr. Grósz képtelen volt engedményeket kicsikarni Mr. Ceaușescutól.*”⁹⁹ Az újság értesülései szerint Kádár János azt mondta munkatársainak: még akik korábban a leginkább bírálták az ő vezetői tevékenységét, azoknak is el kell ismerniük, hogy ő soha nem ment volna bele egy ilyen meddő találkozóba Ceaușescuval.¹⁰⁰ A lap azt is felvetette, hogy Grósz Károly politikai vetélytársai mostantól „*a lakosság jelentős támogatására számíthatnak*”,¹⁰¹ ha az erdélyi kérdésben bírálják őt.

Grósz évekkel később úgy gondolta, az aradi találkozó nem az objektív körülmények miatt volt sikertelen, hanem mert a riválisai tudatosan ezt a fajta kommunikációs megközelítést erősítették a közvéleményben: „*Azt akarták, hogy az aradi találkozóznak rossz visszhangja legyen. Ez Szűrös Mátyásnak és az MDF-nek volt a rögeszméje.*”¹⁰² Pozsgay Imre visszaemlékezésében arról írt, hogy Grósz a Ceaușescuval való kudarcos találkozása után politikai értelemben többé már nem volt kellőképpen ura önmagának: „*egyik végétől a másikba csapongva gyakorolta politikai szerepét*”.¹⁰³ Kéri László politológus e jelenségről sommásan csak annyit mond: az aradi kudarc után Grósz Károly „*politikai tetszhalottá*” vált.¹⁰⁴ Ripp Zoltán a rendszerváltozásról szóló monográfiájában azt emeli ki, hogy az aradi találkozó után „*semmissé vált*” a

97. Bodzabán–Szalay (szerk.), 1994: 109.

98. Thürmer, 2009: 131.

99. MTI Hírchívum, 1988. szeptember 4.

100. Kimmel Emil, az MSZMP helyettes szóvivője 1989. február 23-án – mikor Kádár készült a politikai végakarátát megfogalmazó *Magyarország*-interjúra – egy viszonylag spontán beszélgetésbe keveredett az egykori főtitkárral. Ekkor Kádár János még képes tisztán gondolkodni és a gondolatait világosan megfogalmazni. Kimmel visszaemlékezése szerint Kádár ebben a beszélgetésben helyesnek tartotta azt, hogy Grósz Károly elment Aradra tárgyalni. „*Ceaușescuról belekezdett valamibe, hogy tulajdonképpen rafinált politikus, mert Grószta a Kádár ellen, tehát őellen akarta felhasználni. Mintegy a Grósszal szeretne volna dokumentálni, hogy lám ezzel az emberrel lehet tárgyalni, de amazzal nem lehetett.*” Kimmel, 1990: 116.

101. MTI Hírchívum, 1988. szeptember 4.

102. Bodzabán–Szalay (szerk.), 1994: 108.

103. Pozsgay 1993: 101.

104. Kéri, 2010: 6.

Grósz Károly vezette párt „nemzeti politikájáról kialakuló kedvező kép”.¹⁰⁵ Ripp egy másik írásában azt fejt ki, hogy Grósz Aradon „lerombolta”¹⁰⁶ a magyar közvélemény előtt az addig elért sikereit.

Géczi József politológus, egykori reformkörös közéleti szereplő szerint Aradon Grószról „kiderült, hogy ő nem akkora kaliber, ha őt egy Ceaușescu ilyen úttörős trükkökkel lealázza, mert voltaképpen lealázta”.¹⁰⁷ Tőkés Rudolf történész-politológus történeti ítéletében úgy látja, az aradi tárgyalásokon Grósz „országvezetői nagysága”¹⁰⁸ került mérlegre, s az eredmény sokat ártott a tekintélyének, mert a széles nyilvánosság számára kiderült: az ilyen súlyú feladatok meghaladják Grósz „szerény képességeit”.¹⁰⁹

Sárközy Tamás jogászprofesszor szerint „Arad” után Grósz ellen az egész médiavilág összeállt, kihasználva a főtitkár vereségét Ceaușescuval szemben: „a korábban felnagyított büszke tekintetű emberből a fotósok rövidesen egy gonoszul vigyorgó púpos szerencsétlent fabrikálnak”¹¹⁰ – írja Sárközy.

A tanulmány elején idéztük Király István naplójának azt a bejegyzését, amikor 1985-ben megismerkedik Grósz Károssal: akkoriban határozott és rokonszenves politikai személyiségnek tartotta. Király 1989. január 15-én beszámol arról a naplóban, hogy Grósz látogatást tett a Társadalomtudományi Intézetben, ahol a munkatársak „beolvastak neki” – az aradi találkozó óta ugyanis „a nulla alá zuhant a népszerűsége”.¹¹¹ Grósz közéleti „tetszhalotti” mivoltát igazán azonban az 1989. február 25-i bejegyzés demonstrálja: „Ebben az emberben riasztó a vezetni nem tudás, a vezetésképtelenség. Nincs politikai arca. Ide-oda ugrál.” Grósz Károly 1991-ben arról beszélt, hogy a szegedi nyilatkozatát az „a remény diktálta”, hogy az aradi tárgyalásoknak hátha lesz a románok részéről valamiféle pozitív folytatása: „Tévedtem. És a mából visszanezve ma már másképp nyilatkoznék. De hát ami megtörtént, megtörtént, s a történelem dolga a történetek felett ítélni.”¹¹² Az utolsó magyar főtitkár – nem ismerve kompromisszumot a kompromisszumkötésben – Gorbacsov elvárásainak akart megfelelni az aradi tárgyalásokon, ezért vállalt be presztízsromboló gesztusokat. A történelem pedig ítéletet mondott felette: Arad Grósz Károly Mohácsává vált.

105. Ripp, 2006: 179.

106. Ripp, 2019: 68.

107. Géczi József-interjú, 2019.

108. Tőkés, 1998: 294.

109. Uo. 295.

110. Sárközy, 2012: 143.

111. Király, 2018: 626.

112. Hovanyecz, 1991: 47.

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)
2.7.1. – Napi Operatív Jelentések

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL)
M-KS 288-11 4454 őe.
M-KS 288-5 1034 őe.
M-KS 288-5 1035 őe.

OHA-interjúk

Aczél György-interjú. Készítő: Hegedűs B. András, Kozák Gyula, Litván György.
1989–1991. 1956-os Intézet Oral History Archívum.

Szűrös Mátyás-interjú. Készítő: Tóth Pál Péter. 1991. 1956-os Intézet Oral History Archívum.

A szerző által készített interjúk

Géczi József; Szeged, 2019. március 4.

Király Zoltán; Budapest, 2019. február 12.

Rangos Katalin; Budapest–Szeged, 2019. március 1. (online interjú)

Thürmer Gyula; Budapest, 2019. július 4.

MTI Hírchívum

MTI Hírchívum 1988-tól – online adatbázis
Keresőfelület: <http://archiv1988-2005.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx>

Hivatkozott irodalom

Ablonczy, 1990

Ablonczy László: Most is aggódom... Szűrös Mátyással tegnapi küzdelmekről és mai kétségekről. *Tiszatáj*, 6. sz. 74–95.

Az aradi találkozó jegyzőkönyve, 1990

2+2 monológ. Grósz Károly és N. Ceaușescu aradi találkozója. *Tiszatáj*, 6. sz. 96–110.

Baráth–Rainer (szerk.), 2000

Baráth Magdolna – Rainer M. János (szerk.): *Gorbacsov tárgyalásai magyar vezetőkkel. Dokumentumok az egykori SZKP és MSZMP archívumaiból 1985–1991*. Budapest, 1956-os Intézet.

Berecz, 2006

Berecz János: *Az én rendszerváltásom*. Budapest, Okina Bt.

Bodzabán–Szalay (szerk.), 1994

Bodzabán István – Szalay Antal (szerk.): *A puha diktatúrától a kemény demokráciáig*. Budapest, Pelikán Kiadó.

Borhi, 2015

Borhi László: *Nagyhatalmi érdekek hálójában. Az Egyesült Államok és Magyarország kapcsolata a második világháborútól a rendszerváltozásig*. Osiris Kiadó – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet.

Bottoni, 2013

Bottoni, Stefano: Vonakodó kémek. A magyar állambiztonság és Románia, 1975–1989. *Történelmi Szemle*, 1. sz. 79–117.

Bottoni, 2015

Bottoni, Stefano: *A várva várt nyugat. Kelet-Európa története 1944-től napjainkig*. Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet.

Cartledge, 2016

Cartledge, Bryan: *Megmaradni. A magyar történelem egy angol szemével*. Budapest, Rubicon-könyvek.

Forró–Havas, 1988

Forró Tamás – Havas Henrik: *Arad után – ki tudja merre?* Budapest, Háttér Könyvkiadó.

Földes, 2007

Földes György: *Magyarország, Románia és a nemzetiségi kérdés 1956–1989.* Budapest, Napvilág Kiadó.

Hodicska, 2014

Hodicska Tibor: *Négyszemközt Ceaușescuval.* Csíkszereda–Budapest, Pallas Akadémia Könyvkiadó – Pont Kiadó.

Horn, 1991

Horn Gyula: *Cölöpök.* Budapest, Zenit Könyvek.

Hovanyecz, 1991

Szemben a Conducatorral. Grósz Károly az 1988-as aradi találkozóról nyilatkozik Hovanyecz Lászlónak. *Társadalmi Szemle*, 11. sz. 40–47.

Kalmár, 2014

Kalmár Melinda: *Történelmi galaxisok vonzásában. Magyarország és a szovjetrendszer. 1945–1990.* Budapest, Osiris Kiadó.

Kanyó, 2016

Kanyó András: *Egy kirúgott hírszerző emlékei.* Budapest, Ad Librum Kiadó /Személyes történelem/.

Katona–Salamon (szerk.), 2014

Katona András – Salamon Konrád (szerk.): *Tüntetések könyve. Negyedszázad 56 tüntetése Magyarországon. (1988–2013).* Lakitelek, Antológia Kiadó.

Kávássy, 2013

Kávássy János: *A magyar–amerikai kapcsolatok alakulása Ronald Reagan két elnöki periódusa idején, 1981–1988-ban.*

Doktori (PhD) értekezés. Piliscsaba. [https://btk.ppke.hu/uploads/articles/7429/file/K%C3%A1v%C3%A1ssy%20J%C3%A1nos%20El%C5%91d_disszert%C3%A1ci%C3%B3\(1\).pdf](https://btk.ppke.hu/uploads/articles/7429/file/K%C3%A1v%C3%A1ssy%20J%C3%A1nos%20El%C5%91d_disszert%C3%A1ci%C3%B3(1).pdf). (Letöltés ideje: 2019. szeptember 1.)

Kéri, 2010

Kéri László: *A rendszerváltás krónikája. 1988–2009.* Budapest, Kossuth Kiadó.

Kimmel, 1990

Kimmel Emil: *Végjáték a Fehér házban. A helyettes szóvivő titkai*. Budapest, Téka Könyvkiadó.

Király, 2018

Király István: *Napló 1956–1989*. Budapest, Magvető Kiadó.

Kovács, 2003

Kovács Mihály: *Kettős bilincsen. Öcsödtől az Agrobankig... és tovább*. Budapest, Vince Kiadó.

Kulcsár, 2013

Kulcsár István: Az eltérített konvoj. *168ora.hu*, szeptember 14. <https://168ora.hu/tudas/az-elterített-konvoj-46333>. (Letöltés ideje: 2019. augusztus 30.)

Lendvai, 1990

Lendvai, Paul: *Magyarország kívülről, avagy a túlélés művészete*. Budapest, Láng Kiadó.

Lengyel, 1998

Lengyel László: Magyar miniszterelnökök 1988–1998. In *Magyarország évtizedkönyve. A rendszerváltozás (1988–1998). I. köt.* Szerkesztette: Kurtán Sándor-Sándor Péter, Vass László. Budapest, Demokrácia Kutatások Magyar központja Alapítvány. 452–467.

Medgyesi–Sólyom, 2019

Medgyesi Konstantin – Sólyom Andrea: „... ez a mostani találkozó talán egy nagyon kicsi, szerény hozzájárulás lehet...” Grósz Károly „Arad” utáni szegedi interjúja. (Forrásközlés.)

<https://bonusnuntium.hu/wp-content/uploads/2019/07/bnmkgkakt5.pdf>. (Letöltés ideje: 2019. augusztus 19.)

Magyar Közvéleménykutató Intézet adatai, 1989

A közvélemény 1988-ban a közvéleménykutatások tükrében. In *Magyarország politikai évkönyve 1988*. Szerkesztette: Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László. Budapest, R-Forma Kiadó. 597–696.

Pándi, 1996

Pándi Lajos: *A kelet-európai diktatúrák bukása. Dokumentumgyűjtemény*. Szeged, Mozaik Oktatási Stúdió.

Pozsgay, 1993

Pozsgay Imre: *1989. Politikus-pálya a pártállamban és a rendszerváltozásban*. Budapest, Püski Kiadó.

Révész, 1997

Révész Sándor: *Aczél és korunk*. Budapest, Sík Kiadó.

Ripp, 2006

Ripp Zoltán: *Rendszerváltozás Magyarországon 1987–1990*. Budapest, Napvilág Kiadó.

Ripp, 2019

Ripp Zoltán: Miről tárgyalt Grósz Károly Aradon, és miért nem sikerült a magyar–román konfliktus enyhítése? In *Kérdések és válaszok a rendszerváltozásról (1987–1990)*. Szerkesztette: Ripp Zoltán–Antal Attila. Budapest, Napvilág Kiadó. 452–467.

Romsics, 2003

Romsics Ignác: *Volt egyszer egy rendszerváltás*. Budapest, Rubicon-könyvek.

Sárközy, 2012

Sárközy Tamás: *Magyarország kormányzása 1978–2012*. Budapest, Park Kiadó.

Szűrös, 2008

Szűrös Mátyás: Kudarc Aradon (1988). *Hitel*, 12. sz. 73–87.

Szűrös, 2013

Szűrös Mátyás: *Szűk volt a mundér. Egy magyar diplomata emlékezései és emlékeztetése (1959–2013)*. Budapest, Püski Kiadó.

Szűts, 1998

Szűts Pál: *Bukaresti napló 1985–1990*. Budapest, Osiris Kiadó.

Thürmer, 2009

Thürmer Gyula: *Az elsikkasztott ország*. Budapest, Korona Kiadó.

Tóth-Szenesi, 2008

Tóth-Szenesi Attila: 1988: Ceaușescu megalázza Grósz Aradon. *Index*, augusztus 28. https://index.hu/belfold/tegnapiujsg/2008/08/28/1988_Ceaușescu_megalazza_groszt_aradon/. (Letöltés ideje: 2019. augusztus 31.)

Tőkés, 1998

Tőkés Rudolf: *A kialakult forradalom*. Budapest, Kossuth Kiadó.

Kulcsszavak: *határon túli magyarok, külpolitika, Románia*

Seventeen minutes that broke Károly Grósz's career

On August 28, 1988, Prime Minister Károly Grósz, Secretary General of the MSZMP, sat down with Nicolae Ceaușescu, a Romanian communist dictator in Arad; the outcome of the discussion is well known: "Arad" has become synonymous with failure in diplomatic history. The public faced the fiasco when, after the meeting, Grósz gave an interview to Hungarian Television in Hungarian territory in Szeged.

Before the meeting in Arad, Károly Grósz was victorious in political terms; however, after this failure, he loses public battles after public battles. The Prime Minister and Secretary General is on the slope after an interview in Szeged following "Arad", from where there was no coming back for him.

The meeting with Ceaușescu lasted for a total of 450 minutes and the interview in Szeged took only 17 minutes. Even in turbulent Hungarian history which is full of twists and turns, the image of a leading politician collapsing in such an extremely short time is virtually unprecedented. In our study we look for the causes of this failure; we examine the sweep of Károly Grósz and the components of the Grósz brand's collapse.